

הלכות יום טוב סימן תצח תצט

לביתא דרבא שם הבתמה, (כז) יבסנו, ואם לאו (כח) קה לא יבסנו: כ (קו) לשחט צפור מערב-יום-טוב ולא קשה דמו, (כז) לא יבסנו ביום-טוב:

תצט דין מליגה ומליחה ביום-טוב, ובו ה' סעיפים:

א אין מרגילין ביום-טוב. ביצד הוא מרגיל, זה המוציא כל הבשר (ב) (א) מרגל אחד פדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע, מפני שטורח בהפשט זה טרח גדול ואין בו צורך למועד: ב (א) יבסנו (ב) למלג גדי, (ג) אלא-אם-כן מולגו (ד) לאכל העור: ג (ה) בתמה שגשקטה ביום-טוב, (ג) מתר (ד) להגביה עורה (ה) ונתנה

א בתקא במרות ליג וקפוש רבסיס בקרק ג מלכותא יום טוב ב טור בשם ת"ג. וצ"ל לקמן סימן תק ע"ב משנה ביצה י"א ובכח הלל

באר היטב

סימן כח סעיף יג יד: (כז) יבסנו. וה"ה בדרך נעוץ בעפר תחת שרי בדיקה א' דהא לא טרח ספי בשביל הבתמה, ב"ח, מ"א, ועין ט"ז באר. ואם שחט באמצע החצר, מכסה אפלו בכפה קצרות בעפר מוכן כמ"ש סס"ח: (כז) לא יבסנו. אפלו בדיקה א' דטרח בשביל הבתמה. טור, יוש"ש, מ"א. וט"ז העלה דלעולם יבסנו בדיקה אחת, ע"ש: (כז) לא יבסנו. אפלו בעפר מוכן, דהא אפלו לא מכסה לה מטר לאכל העוף:

משנה ברורה

הבמה שנתוספו, ובדמסים: (קד) יבסנו. והוא הדין אם היה לו דקר נעוץ מבעוד יום בעפר תחת (קמ) נמי שרי בדיקה אחת, דהא לא טרח ספי בשביל הבתמה. ונדע עוד, דלפי מה שנתבאר לעיל בסעיף טו בדביעבד אם שחט ואין לו עפר מוכן, מתר לכסות אף באפר שאין מוכן, הוא הדין בעונגו נמי דינא הכי דמתר, דהא לא טרח ספי בשביל הבתמה, (קכג) ולא העתיק המחבר עפר מוכן אלא משום סיפא, דאם אינו יכול לכסותו בדיקה אחת, אפלו בעפר מוכן לא יבסנו: (קה) לא יבסנו. בדיקה אחת, אפלו בעפר מוכן לא יבסנו: (קכג) והקט"ו (קכג) האתרוני, דאפלו בדיקה אחת שיהיה נוטל בשביל דמי התיה נמי אסור, דכיון דמערכ ביום-טוב, (קמ) אם-כן אפשר דבמקום שמכסה דם-הבמה מביים פל-קף עד כדי שדם התיה לא היה נפר אם דם הבתמה היה מים (קכס) ופטר אותו מקום מלכסות, ואם-כן טרח בשביל דם הבתמה שאינו חב בכסוי ואסור⁹⁰. וכתבו (קכו) האתרוני, דאם שחט באמצע החצר, מתר לכסות בעפר מוכן אפלו בכמה קצרות שרי שלא יתקבלו בלין, ובדלעיל בבה"ה: כ (קו) שחט צפור וכו' לא יבסנו. ואפלו יש לו (קכו) עפר מוכן נמי לא שרי⁹¹ לה למטר⁹², (קמ) כיון דהנה אפשר לו מערב-יום-טוב⁹³; וממנע משמחת יום-טוב ליבא כאן, דאפלו לא מכסה לה שרי הבשר באכילה. ונתמחן עד לערב ואם יהיה רשומן נפר יבסנו, (קכט) ויש לכפות עליו כלי לשמרו כדי שיכסנו: א (א) מרגל אחד וכו'. טרח גדול, משמע מלשון זה (ב) דאם מפשיט העור דרך שתי הרגלים ודחינו שחותר

שער הציון

(קמ) טור ב"ח ומגן אברהם ופרי חדש, ודלא בבית יוסף: (קכז) לשון זה של המחבר הוא לשון הרמב"ם. ועל הרמב"ם לא קשה קלל מה שכתב עפר מוכן, דלעומת אלו דבתיבא לה דאף בדם-תיה גרידא אם אין לו עפר מוכן לא יבסה כלל, כמו שכתב בהנדה בריש פרק ג, ופליגי על מה שהעתיק הרא"ש בשם הירושלמי, ששפתו נובע הדין דסעיף טו, אבל המחבר שסמך בן בסעיף טו למלג, על-פירוש צריך לפרש דבדין כמו שכתבנו בפנים: (קכג) מגן אברהם ואלהי רבה ופרי חדש ומאמר מרדכי הגר"ז, ודלא כט"ז: (קמ) אלהי רבה, וכן פתב הגר"ז, ונביא ראיה ממקראות פרק ז משנה ג: (קכס) רוצה לומר, אף-על-גב דבדם-תיה גרידא וישנין דמ'ו אפלו מקצת דמו, הכא שאני, דאפשר להפקות גס-בן נחבשל: (קכו) מגן אברהם ויש"א, וכן פתב הרי"ז: (קכ) רש"א בעבודת-הקדוש, וכן מוכח מאור לדעת בהלכות פסוי הנס, עין שם, וכן הסכים במגן אברהם, ודלא כגמ"ד: יש קשים שפקפק בהן. ואף שמהדברי רא"ה משמע בחיובי דקאי על דקר נעוץ, הוא לעומת אלו דמפרש בלי סוגיא לענין דקר נעוץ, עין בדיקת-הבית הלכות פסוי הנס, ובכך כתבו דלא קומא לן קותה וסוגיא פלה מרי במוכן גמור, וכן מוכח מרמב"ם ריש פרק ג דמרי הסוגיא במוכן גמור: (קכח) עין בפרוש רבנו חננאל בסוגיא שם שכתב 'אם פשע', וצריך עיון אם בדוקא נטא, ואפשר דעתו דכסוי מעכב אכילה ודלא כרש"י, וצריך עיון: (קכט) שיטה מקובצת, ומשמע דעתו דזה לא נחשב טרחה כמו פסוי: (ל) בית-יוסף לדעת הרמב"ם, וכן הפרי חדש נוטה לדעת זה: (ז) ב"ח, ובסתימת לשון הטור, וכתב דאף אם אינו מפשיט כלל דרך הרגלים רק דרך הפה עד ונבו ודלא בכלל מרגיל הוא גס-בן אסור, דלפי-כך פנים הוא טרחה יתרה: (ג) עין במגן אברהם וט"ז: (ד) עין פתב הרשב"א בעצם סבת האוסרין. ונעין בתוספות ורא"ש שכתבו עוד טעם לזה: (ה) פרי חדש ושא"א. ומכל מקום מי שרוצה להקל לא נוכל למחות בידו, דכל חילם של האתרוניס [הב"ח וט"ז ומגן אברהם] שחולקים על המחבר הוא מהנרסא הנהנה שבפ"ג פיי שמוכא בתוספות ורא"ש ושאר פוסקים, אבל באמת לו יהי בדבריהם, עקר דינו של פ"ג אינו מוסס, וכפי מה שכתבו א"ת, וכן הפרי חדש נוטה לדעת זה: (ז) ב"ח, ובסתימת לשון הטור, וכתב דאף אם אינו מפשיט כלל דרך הרגלים רק דרך הפה עד ונבו ודלא בכלל פ"ג שכתבו א"ת, וכן הפרי חדש נוטה לדעת זה: (ח) עין באלהי רבה שגם דעתו נוטה להקל בדברי המחבר: (ו) עין של שלמה ושאר פוסקים: (י) לדעת המחבר שם; ואפלו לדעת המש"אומרים, על-כך פנים בעור בהמה דהא אסור לטלטל ואפלו ביבשה: (כ) גמרא: (ט) מאירי: (י) רש"א:

הֶלְכוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תַּצַּח תַּצַּח

ביאורים ומוספים

סִימָן תַּצַּח

דִּין מְלִיגָה וּמְלִיחָה בְּיוֹם-טוֹב

[משנ"ב ס"ק א]

דְּעַל-קַל-פְּנִים הוּא טְרָקָא יִתְרָא שְׁלֵא לְצַרְךָ יוֹם-טוֹב(1).

1) ואף שהוא מפשיט את העור באופן שהוא ראוי לעשותו נאד (לשמור בו משקים), ביאר הבי"ח בטעם האוסרים כיון שביום טוב אי אפשר להשתמש בנאד זה.

ובטעם הדבר שגורו שלא להרגיל ולא חששו שאם לא יתירו לו לא ישחוט וימנע משמחת יום טוב (כשם שמטעם זה התירו בש"ע להלן ס"ג) להניח את העור במקום דריסת הרגל, כתב הערוך השלחן (ס"א) שידעו חז"ל שגם אם לא יתירו לו להרגיל לא ימנע מחמת כן מלשחוט.

[שעה"צ ס"ק א]

וְכֵן הִפְרִי טָנֵשׁ נוֹשֶׂה לְדַעַת זֶה(2).

2) ושם הביא טעם נוסף בשם הרשב"א לאסור להרגיל, הוא משום שנראה כמתכוין לעשות כלי. וכתב, שלפי טעם זה משמע שיש לאסור גם כשמפשיטו דרך שתי הרגלים, אלא שאין טעם זה עיקר ויש להקל כדעת הרמב"ם שלא אסרו אלא להרגיל, ואין לנו להוסיף על גזירות דרבנן.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְהוּי לְצַרְךָ אֶכְל-נֶפֶשׁ(3) וְכו', לְכִלֵּי עֲלָמָה מִתְּרָא לְמַלְגָּא(4).

3) ולדעת ה"ח מחמירים (בש"ע לעיל סי' תצה ס"א) שאפילו מלאכת צורך אוכל נפש אין לעשות ביום טוב אם יכול היה לעשותה מערב יום טוב בלא שיפוג טעמו, כתב לקמן (סי' תק ס"ק יח) שצריך לפרש שהיתיר למלוג הוא כשלא היה לו זמן למולגו בערב יום טוב או כשחטו ביום טוב.

4) ואין צורך למרוט ממנו את הנוצות במקום מליגה. ובטעם הדבר כתב הערוך השלחן (ג"ג), שיש בכך יותר טירחה מאשר במליגה.

[שעה"צ ס"ק ד]

וְצִין בְּתוֹסְפוֹת וְרֵא"ש שְׁקָתְבוּ עוֹד טַעַם לְהוֹ(5).

5) והטעם הנוסף שכתבו התוס' (ביצה לד', א ד"ה מולגין) הורא"ש (שם פ"ד סי' טז) הוא משום שקל יותר להפשיט את העור, והמליגה נחשבת לטירחה יתירה.

[משנ"ב ס"ק ד]

לֹא יִשְׁחַט וְאֵתִי לְאֶמְנוּעֵי מִשְׁמַחַת יוֹם-טוֹב(6).

6) ולענין השוחט ונמצאה טריפה, כתב הש"ע לעיל (סי' תצו ס"י) שאסור לטלטלה, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק נא) שאף אם עומדת היא בחמה ותסריח אסור לטלטלה ולהניחה במקום הצל, ולא התירו לו משום שמה ימנע ולא ישחוט, כיון שיכול לשוחטה במקום הצל או להעמידה שם קודם הבדיקה. עוד כתב בשם יש אומרים, שהטעם שלא חששו שמה ימנע ולא ישחוט הוא משום שטריפה לא שכיחא, וממילא אינו חושש שמה תמצא טריפה. והוסיף, שלפי טעם זה כתב המהר"ל (י"ם) של שלמה ביצה פ"ג סי' יז), שבמנינו שמחמירים בטריפות הריאה הוא דבר המצוי, יש להתיר לטלטלה למקום הצל, משום שיש לחוש שמה ימנע ולא ישחוט. וכתב בשעה"צ שם (ס"ק עה) שהא"ר פקפק בזה.

[משנ"ב ס"ק ה]

דְּאֶפְשָׁר שְׁטָחָה כִּדֵּי שְׁיִשְׁבּוּ עֲלֶיהָ(7).

7) ואף שערך לח אינו ראוי לשיבה (כמבואר בש"ע לעיל סי' שח סכ"ה), ביאר הפמ"ג (משב"ז ס"ק ד) שטעם ההיתר הוא משום שאנו תולים שהרואה יטעה ויאמר שהתירו חכמים לטלטל גם עור לח, שהרי ראוי הוא לשיבה על ידי הדחק, ומ"מ אין חוששים לתקלה, כיון שלא יבוא על ידי כך לאיסור דאורייתא.

[משנ"ב ס"ק קה]

דְּטָרַח בְּשִׁבְלֵי בְּהֶמְהָה(8) וכו', שְׁאִינֵנו חֵיב בְּכַסּוּי וְאֶסְרוּ(9).

89) ואף על פי שמחמת שחכמים אסרו עליו לטרוח טירחה זו הוא יבטל דאי מצות עשה של כסיו הדם, כתבו התוס' (ביצה ח, ב ד"ה תני) שיש כח ביד חכמים לעקור מצוה מהתורה בשב ואל תעשה (ומה שלא הקשו כן על האיסור לכסות דם כו', ראה בהגהות טל תורה וגוני יוסף שם). והקובץ שעורים (שם אות ל) העיר שזו תימה גדולה לעקור מצות עשה מהתורה מפני טורח מועט כזה. דעת הגר"ז אויערבך (מנחת שלמה ביצה שם ד"ה ויתכן) שיתכן שכיון שכסיו הדם הוא עסק של מצוה ועושים אותו בכונה יתירה, מחמת כך נחשב כטורח גדול.

90) ואף על פי שעושה כן מספק שמה במקום שמכסה נמצא דם החיה, מ"מ אסור לטרוח בכסיו הדם גם כשיש ספק אם מקיים בכך מצוה. ולפי זה תמה הגר"ז אויערבך (מנחת שלמה שם עמ' קג) מדוע לא נזכר בש"ע לעיל (סי"ח) שהאיסור לכסות דם כיו ביום טוב הוא לא רק מהטעם שמה יבואו להתיר את חלבו, אלא כיון שהוא ספק חיה ספק בהמה אסור לטרוח מספק בכסיו דמו (וטעם זה עדיף, שיש בו נפקא מינה לשאר ספיקות שלא שייך בהם הטעם של התרת חלב). וכבר הקשו כן הלחם משנה (הלכות י"ט פ"ג ה"ב) על הרמב"ם וכן ה"טו" (ס"ק כא) על הש"ע, אמנם לפי דברי המשגיב (ס"ק קיא) יש לעיין בתירוץיהם, וראה בשער המלך (שם).

[משנ"ב ס"ק קה]

וְאֶפְלוּ יֵשׁ לוֹ עֶפְרַר מוֹכֵךְ נִמִּי לֹא שְׁרִי(10) לֵה לְמַטְרָח(11), פִּינֵן דִּינְהֵה אֶפְשָׁר לוֹ מִקְרָב-יוֹם-טוֹב(12).

91) ובבין השמשות, הסתפק הפמ"ג (א"א ס"ק לט) שאולי מותר לכסות, כיון דלא גזרו בבין השמשות על שבות במקום מצוה, או יתכן שכאן קנסו אותו משום שהיה לו להיזהר לכסות מבעוד יום.

ואם שחט בבין השמשות ולא כסוהו עד הלילה, כתב הכף החיים (ס"ק קפ) שיתכן שיכול לכסות, שלא גזרו אלא על השוחט מבעוד יום, ולא כששוחט בין השמשות שהוא ספק לילה.

92) ולענין כלים שהתלכלכו מבעוד יום, האם מותר לשוטפם ביום טוב, הסתפק הגר"ז אויערבך (שש"כ פ"ב ה' יב) האם יש ללמוד מכאן שאסור לשטוף את הכלים, שאם מחמת הטירחה אסור חכמים לכסות את הדם ועקר מצות עשה מהתורה, לכאורה קל וחומר הוא שאסור לטרוח בדבר שהיה יכול לעשותו מבעוד יום. [אך הוסיף, שאולי כל האיסור יהיה רק במקום שפשע ולא שטפם מערב יום טוב, וכמו שנסתפק השעה"צ (ס"ק קכח) בדעת רבינו חננאל]. או שמא הואיל ולא מדמים שבוטחין זה לזה, יש לומר שהדחת הכלים היא כמכשירי אוכל נפש ולכן עדיפה היא מכסיו דם שאינו נוגע להיתר אכילה, ולפיכך יהיה מותר להדיח.

93) אמנם אם שחט ולא יכול היה לכסות מערב יום טוב, כגון בחיה, שכתב הש"ע (יו"ד סי' כח ס"ב) שלא יכסה עד שיבדוק את הריאה שמה תימצא טריפה ופטור מלכסות, ושחטה בערב יום טוב ולא הספיק לבדוק את הריאה עד כניסת יום טוב, כתב המהרש"ק (תוספות יום טוב קונטרס אחרון סי' תצח ס"ב) שיהיה מותר לכסות את דמה ביום טוב (וביאר שלכן בגמרא (ביצה ח, ב), שהיא המקור לדברי הש"ע כאן, הזכיר רבה ציפור ולא חיה, משום שבחיה פעמים שאפילו שחט מערב יום טוב יהיה מותר לכסות ביום טוב, כגון באופן המוזכר לעיל).

הלכות יום טוב סימן תצמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ה]

דאם פן מ'מנע ו'לא ש'חית מ'שום הפסד העור וכו' (8), ו'אם נ'מיר לו ש'טוח ל'צרכה א'תי ל'ממל'קה ג'ם-פ'ן (9).

(8) ומשמע מדבריו שאם אין חשש הפסד לעור לא התירו לטלטל, וכמבואר להלן (ס"ק טו) לגבי עור שהופשט ביום טוב ומונח במקום הצל ויודע שלא יתקלקל, שאסור לטלטלו. וכן לענין בהמה ששחטה ביום טוב ונמצאה טריפה, שהתירו למוכרה לנכרי כשחושש שאם ימתין עד אחר יום טוב יתקלקל הבשר, כתב לעיל (סי' תצז ס"ק נב) שאם אפשר לשומרו ולא יתקלקל, לא התירו את המכירה.

(9) ומה שלא שלא התירו את המליחה מטעם שאם לא נתיר לו יבוא להימנע מלשחוט, מתבאר לפי מה שכתב הביה"ל לעיל (סי' תצח ס"ו ד"ה כדו) שמשום 'ממנע ולא שחית' התירו רק איסורים דרבנן ולא איסורים דאורייתא, וכיון שמליחה בדבר שיש בו עיבוד אסורה מדאורייתא, לפיכך לא התירוה.

[משנב ס"ק ו]

מ'ת'ר ל'טל'טה מ'שום ה'ב'ש'ר (10).

(10) וכשם שהתבאר לעיל (סי' תצח ס"ק לט) שמתיר לטלטל את העור אגב אבר שמחובר לו, וטעם הדבר הוא משום שהעור בטל לאבר, וכאן התחדש שגם לכזית בשר מתבטל העור, ולכן מותר לטלטלו.

[משנב ס"ק יב]

ו'הא'ת'רוג'ים מ'ס'ק'ימ'ים ל'פ'ס'ק ש'ל'ת'ן-ע'רו'ף (11).

(11) ובטעם הדבר כתב הרעק"א (ביצה י, א ד"ה אלא), שאין לאסור מחמת שאין הנרצות ראויות לישוב עליהן, כיון שטלטול נרצות איסורו הוא רק משום טלטול מוקצה, והתירוהו מחשש שמא ימנע מלשחוט ויתבטל משמחת יום טוב.

[משנב ס"ק יג]

ד'ך'ך ש'א'ינו א'ק'ל ג'מור, א'ם מול'ח כ'פ'י ש'לא י'ס'רי'ח י'ש בו מ'שום מ'ע'ב'ד (12).

(12) ואף שאיסור עיבוד באוכלים כתב לעיל (סי' שכא ס"ק ט) שאינו מדאורייתא, מ"מ לגבי מליחת חלבים כתבו המחצה"ש (ס"ק ז) והפמ"ג (א"א ס"ק ז) בדעת המג"א שהיא אסורה מדאורייתא. ובדעת הט"ז כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ד) שמליחת חלבים אסורה מן התורה או קרוב לכך.

[משנב ס"ק יד]

הוא ג'ם-פ'ן ק'ע'ין ת'ק'ן ל'ה'ת'ל'כ'ים (13).

(13) והתיקון שנעשה בהיפוך זה, ביאר הבי"ח (ד"ה אין מולחין) שעל ידי שהופך את הצד העליון (שכבר התקשה מהרוח), הצד התחתון יהיה עתה למעלה וגם הוא יתקשה.

[משנב ס"ק טו]

ו'ג'ו'ר'ין ד'ל'מ'א א'תי ג'ם-פ'ן ל'מ'ל'ח'ם (14). ו'ל'ע'נ'ן ט'ל'טול, ד'ע'ת ה'ש"ז כ'ש'ם ה'ג'ה'ות א'ש'ר"י ל'ה'ק'ל' (15).

(14) ומשום גזירה זו, כתב השו"ע הרב (סי' שאין להתיר אפילו אם משום כך ימנע ולא ישחוט.

(15) ובטעם הדבר שיש להקל בהם, כתב ההגהות אשר"י (ביצה פ"א סי' טז) שהרי ראויים הם להדלקה ולכן אינם מוקצים. וכתב עוד טעם, משום שדעתו להצניעם שלא יאבדו. ומה שלא אסרם משום נולד, ביאר הפמ"ג (א"א ס"ק ו) שהרי אם היה רוצה בכך יכול היה לשחוט בבין השמשות, וגם הבהמה עומדת לכך.

[משנב ס"ק טז]

א'ס'ור ל'ט'ל'ט'ל'ן כ'ש'נ'ש'ח'ט'ה כ'יו'ם-ט'וב ד'ה'ג'י נול'ד' (16) וכו', ו'הוא ה'ד'ין ח'ת'י'כ'ת ש'ע'נה מ'ת'ר ל'ט'ל'ט'ל, ד'י'כ'ול ל'ה'נ'י'ח פ'ת'יל'ה ע'ל-ג'ב'ה ו'ת'ז'י ל'ה'ת'ל'ק'ה (17).

(16) והחז"א (ארי"ח סי' מג ס"ק י) צידד שחלבים לא נחשבים לנולד, ואפילו לשיטת רבי יהודה שאסר מוקצה, מותר להדליק או ליתן לכלבו חלב שניקרוהו ביום טוב, ואפילו אם השחיטה היתה ביום טוב אין זה מוקצה, כיון שמאמול דעתו עליו להשתמש בו.

(17) ובדעת המג"א שהתיר לטלטלה, ביאר השו"ע הרב (קו"א ס"ק ג) שהוא כשיטת המזהיר"ל שהובאה בט"ז (סי' תקב ס"ק ד) שעצים יבשים מותרים בטלטול לכל דבר. אמנם, המשנ"ב לקמן (שם ס"ק כא) כתב שעצים עומדים להסקה ולא לדבר אחר.

וכתב המנחת יום טוב (על קצושי"ע סי' צח ס"ק פה) שלפי המג"א מותר לטלטלה גם שלא לצורך נקיון הפמוט שבו היא מונחת.

ואם רוצה לנקות את הפמוט מהשערה כדי שיוכל לשים שם נר אחר [כמו שכתב לקמן (סי' תקט ס"ק לא) שמתיר לטלטל אפר כדי לאפות במקומו], כתב החיי אדם (כלל צב ס"ב) שמתיר לעשות כן אף אם היא דבוקה לפמוט, ויוציאנה על ידי סכין. וכן דעת הגר"שז אויערבך והגר"ש אלישיב (ארוחת שבת ח"ב פ"ט הע' רפז) גם לגבי דסקית ממתכת הנשארת מתחתית הנר הקודם, שאין לחוש בה משום טלטול מוקצה, כיון שאין לה שום חשיבות וגם היא דבוקה לפמוט ובטלה אליו. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקט ס"ק לא).

